

Boltayev Bobir Baxtiyorovich

Buxoro davlat universiteti
arxeologiya va Buxoro tarixi
kafedrası dotsenti,
tarix fanlari falsafa doktori (PhD)

TA'LIM SOHASIDAGI MUZEYLAR NUFUZINING YANADA ORTISHI (BUXORO MISOLIDA)

Annotatsiya. Ushbu maqolada yurtimizda hozirgi kunda muzey sohasini qo'llab - quvvatlash va rivojlantirish borasidagi olib borilayotgan ishlar ko'lamini va Buxoro viloyatidagi oliygoh huzuridagi muzey faoliyatining yo'lga qo'yilishi hamda muzeyshunoslik sohasida amalga oshirib kelinayotgan tadqiqotlar va ularning natijalari manbalar asosida batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: Virtual muzey, kommunikatsion, muzeyshunoslik, Xalqaro muzeylar, genofond, eksponat, multimedia, audiogid, attraktiv, autentichnost.

ДАЛЬНЕЙШЕЕ УСИЛЕНИЕ ВЛИЯНИЯ МУЗЕЕВ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ (НА ПРИМЕРЕ БУХАРЫ)

Аннотация. В статье на основе источников подробно описывается объем работ, проводимых в настоящее время по поддержке и развитию музейного сектора в нашей стране, создание музея при университете в Бухарской области, а также проводимые исследования в области музееведения и их результаты.

Ключевые слова: Виртуальный музей, коммуникация, музейное дело, международные музеи, генный фонд, мультимедиа, аудиогид, привлекательность, подлинность.

FURTHER STRENGTHENING THE INFLUENCE OF MUSEUMS IN EDUCATION (USING BUKHARA AS AN EXAMPLE)

Abstract. The article, based on sources, describes in detail the scope of work currently being carried out to support and develop the museum sector in our country, the creation of a museum at the university in the Bukhara region, as well as ongoing research in the field of museology and their results.

Keywords: Virtual Museum, Communication, Museum Studies, International Museums, Gene Fund, Exhibit, Multimedia, Audio Guide, Attractive, Authenticity.

Istiqlol sharofati bilan, yurtimiz tarixini, ko'p yillik merosini o'zida mujassam etgan zamonaviy muzeylarni tashkil etish yuzasidan juda ko'p amaliy ishlar amalga oshirildi. Yangi zamonaviy muzeylarning tashkil etilishi, globallashuv jarayonining shiddat bilan davom etayotgani, yosh avlodni ota-bobosi merosidan xabardor qilish va ularda turli xil mafkuraviy g'oyalarga qarshi immunitetni shakllantirishda yurtimizdagi muzeylarning o'rni nihoyatda kattadir![1]. Yangi muzeylarning tashkil etilishi bilan bir qatorda shu kunga qadar ham o'z faoliyatini davom ettirib kelgan barcha katta-kichik muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash, milliy istiqlol ruhida qayta tashkil etish ularni zamon talablariga moslashtirish masalalari asosiy o'ringa ko'tarilishi bejizga emas albatta.

1977-yildan beri dunyoda an'anaviy tarzda 18-may Xalqaro muzeylar kuni sifatida nishonlanib kelinmoqda. O'zbekiston ham (IKOM) ga a'zo bo'lgach, bu shodiyona bizning yurtimiz uchun ham o'zgacha bir ahamiyat kasb eta boshladi. Mustaqillik yillarida tarixiy merosimizni o'zida saqlovchi, namoish etuvchi muassasa hisoblangan muzeylar rivojiga alohida e'tibor qaratildi. Turli tashkilot va muassasa muzeylarini tashkil qilish va ular faoliyatini yo'lga qo'yish maqsadida juda ko'plab ijobiy ishlar amalga oshirildi[2].

O'zbekiston Respublikasi o'z istiqlol yo'lini tanlagan kundan boshlab, muzey sohasini rivojlantirish va uni qullab-quvvatlash masalasi kun tartibidagi asosiy o'ringa ko'tarildi. Shular qatorida yurtimiz ilm-fan rivoji yo'lida faoliyat olib borayotgan oliygohlar huzuridagi muzeylar taraqqiyoti ham yosh avlodni vatanga sadoqat o'z xalqiga hurmat ilmga muhabbat ruhida tarbiyalashda asosiy o'rin egallab kelmoqda. Shu uchun ham biz ushbu muzeylar bosib o'tgan taraqqiyot bosqichlarini yoritishda quyidagi mualliflarning asarlaridan o'rinli foydalaniga va tahlil qilishga harakat qilib ko'rdik. Biz yoritmoqchi bo'lgan mavzu Buxoro davlat

universiteti huzuridagi tashkil etilgan va hozirda bir necha muzeylarning shakllanishi uchun asos bo'lgan oliygoh muzeyidir![3].

Oliygoh muzeyini o'rganar ekanmiz, bu yo'nalishda yaratilgan bir qator asrlarni tahlil qilishni joiz deb bildik.

Birinci guruhga rus olimlarining asarlari: N.A.Nikishin "muzey i noviye tehnologii, na puti k muzeyu XXI veka" M.1999.g 216-s. Y.L.Galkina. etnograficheskiye istochniki v muzeye problemi interpretatsii. M.1998.g. Ikkinchi guruhga o'zbek olimlarining ilmiy tadqiqotlari: Azimova M. M, "Mustaqillik yillarida muzeylar faoliyati va turizm", "Buxoroni turizm chorxasiga aylantirish imkoniyatlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar to'plami. 2019-yil 29-may. - Buxoro: 2019. (2-qism) A.To'laganov, H. To'rayev. Buxoro davlat universitetining 85 yilligi muzey ko'zgasida. "Muzeyshtunoslik" fanidan o'quv qo'llanma. Buxoro-2016-yil[5].

Almeyer R. Muzey jamg'armalarini optimallashtirish, saqlash va ko'rgazmalashtirish. // Moziydan sado. 2(38) – Toshkent: 2008. B-2-3[2].

D.T.Kuryazova O'zbekiston moddiy madaniy merosini o'rganish, saqlash va muzeylashtirishning nazariy metodologik asoslari. Tar Fan Dok (DSc) Diss Avtoref Toshkent – 2021 81-bet[10].

Yuqorida qayd qilib o'tilgan ilmiy asarlar ma'lum ma'noda biz o'rganmoqchi bo'lgan mavzuni yoritishda asosiy hisoblanadi.

Tadqiqot ishi xolislik, tarixiylik, ilmiylik tamoyili, xronologik va qiyosiy tahlil usullariga tayanadi.

Muzeylar nufuzini oshirish, ularni zamonaviy talablar doirasida jihozlash, tomoshabinlarni jalb qilish uchun yangi usullarni tashkil etish, ilgari namoyish etish imkoni bo'lmagan muzey fondlaridagi buyumlarni ham namoyish etish chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ldi. Bu uchun esa muzey xodimlari har yerda va har doim millat hamda mamlakatning genofondi bo'lmish muzeylarning ulkan imkoniyatlarini ochib bera olishlari lozim edi. Shu sababdan bilimli zukko, o'z kasbini sevadigan, vatanparvar muzey mutaxassislariga ehtiyoj kundan –kunga ortib bormoqda[6]. O'zlikni anglash, milliy qadriyatlarni tiklash, mafkuraviy immunitetni shakllantirishda boshqa targ'ibot vositalari qatori muzeylarning ham o'z o'rnini va vazifasi bor. Muzeylar ishini takomillashtirish jarayoniga mustaqillikning dastlabki davrlaridan qo'l urildi. Bu xayrli ishlarning natijasi o'laroq, muzeylar ishini qayta tashkil etish va rivojlantirish to'g'risida hukumat qarorlari qabul qilindi. "Muzeylar kuni", "Muzeylar haftaligi", "Ochiq eshiklar kuni" kabi tadbirlar mamlakatimizda muntazam o'tkazilib kelinmoqdaki, ular chinakam ma'noda ommaviy bayramga aylanib ulgurdi [7].

Darhaqiqat, bunday yangiliklar Respublikamizning barcha oliy o'quv yurtlari huzuridagi muzeylar uchun ham turtki bo'ldi desak aslo xato qilmaymiz. Muzey darslarini tashkil qilish yoki ayrim darslarni to'g'ridan-to'g'ri muzeylarda o'tish amaliyotini joriy qilish va ommalashtirish dolzarb masalalardan biriga aylanishi kerak. Bu narsa birinchidan, muzey ishining yangi qirralarini ochishga, ikkinchidan, ta'limning noan'anaviy usullarini takomillashtirishga xizmat qiladi[8].

Mamlakatimizda muzeylarga bo'lgan yuksak e'tibor doirasida Buxoro Davlat Universiteti huzurida ham ilmiy-amaliy muzey-laboratoriyasi tashkil etilgan edi. Buxoroda necha yillardan beri namunali davom etib kelayotgan muzey ishining tarixiy – ma'rifiy an'analari Buxoro davlat universitetining yangi tashkil etilgan muzeyida ham o'z ifodasini topdi.

Umuman, universitetda tashkil etilgan muzey – ekspozitsiyalar ichida ushbu Ilmiy-amaliy muzey-laboratoriya uchinchisidir. Birinchi muzey-ekspozitsiya mustaqillik arafasida, ikkinchisi o'tgan asrning 90-yillari oxirida tashkil topib, barchasi ko'rgazma mazmuniga ega edi. Yangi ilmiy – amaliy muzey – laboratoriya esa oldingilaridan shaklan va mazmun jihatdan farq qila boshladi. Ushbu muzey haqiqiy professional ilmiy markaz sifatida faoliyat yuritib, o'z oldiga Buxoro davlat universiteti tarixi, uning rivojlanish bosqichlari haqidagi ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va shu asosda yurtimizdagi va xorijdagi oliygohlar bilan ilmiy va madaniy aloqalarni takomillashtirishga oid tavsiyalar ishlab chiqarishni asosiy vazifa etib belgilaydi. Shunday qilib, rus olimi muzeyshtunos N.A.Nikishin fikriga ko'ra, zamonaviy ilmiy muzeylar komplekslarida bir qancha ramziy qiymatda ishlab chiqarilgan, asosan interpretatsion va kommunikatsion texnikalar yotadi; Ilmiy va ilmiy-targ'ibot yo'nalishlarida sohalar doirasida zamonaviy ko'rinishdagi rejalar innovatsiya va konsepsiyalar ko'rinishida joriy qilina boshlandi[3]. Bu qonuniyatlar barchasi fan, soha doirasida ilmiy asoslangan holda tajriba, ilmiy izlanishlar, falsafiy qarashlar va umumiy dunyoqarash asosida ishlab chiqiladi.

Yuqorida nomi tilgan olingan Ilmiy-amaliy muzey-laboratoriyasini tashkil qilish jarayonida, tarixiy va zamonaviy eksponatlar kompleksini shakllantirish, universitet tarixini aks ettiruvchi arxiv materiallarini qidirib topish masalasi kun tartibiga qo'yildi. Chunki oldingi ekspozitsiyalarda nodir arxiv materiallari deyarli uchramas edi. Ayniqsa, Buxoro davlat pedagogika institutini tashkil etish to'g'risida Respublika xalq maorifi komitetining birlamchi buyrug'ini qidirib topish va uni ekspozitsiyaga joylashtirish dolzarb va

kechiktirib bo'lmaydigan vazifa sifatida ishchi guruh zimmasiga yuklatildi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivi fondlaridagi ilmiy sa'y-harakatlar tez orada o'z natijasini beradi. Ya'ni asl nusxadagi hujjat topildi va undan nusxa ham olindi[6].

Prezident Shavkat Mirziyoyev 2018-yil 16-fevraldagi Buxoro shahriga qilgan tashrifida viloyatda turizm sohasini yanada rivojlantirish konsepsiyasi asosida amalga oshirilayotgan ishlar bilan tanishar ekan. "Buxoro o'zining betakror tarixiy obidalarini, osori-atiqalari, asrlar osha davom etib kelayotgan milliy hunarmandchilik an'analari bilan yurtimiz turistik jozibadorligini oshirishda ulkan salohiyatga ega ekanligini"-ta'kidlab o'tar ekanlar, mustaqillik yillarida muzeylar faoliyati tubdan o'zgarib yuqori darajada o'sishida, albatta barchasining zaminida ko'plab mashaqqatli mehnat va shijoat yotadi[9]. Respublikamiz muzeylari o'z yo'nalishlariga qarab xalqimiz boy madaniy merosini, uning taraqqiyot bosqichlaridagi o'rnini haqqoniy aks ettirib, zamon talablari asosida istiqbol ruhida ekspozitsiyalar yaratilishi zarurligi amalga oshirila boshlandi.

O'zbekiston Respublikasi oliy dargohlari huzuridagi muzeylari faoliyatida namoyon bo'layotgan mazmunan va shaklan eski, qotib qolgan tasavvurlarni bartaraf etish, ushbu muzeylarda to'laqonli ish olib borish, ijtimoiy madaniyat muntazam ravishda o'zgarayotgan bir paytda muzey ishini faollashtirish hamda turli muhim nazariy va amaliy muammolarni yechish, zamonaviy muzey ishi sohasida izlanishlar olib borish, qulay konstruktiv yechimni topish va O'zbekistondagi oliy o'quv yurtlaridagi muzeylarni jahon oliygohlar muzeylari bilan har tomonlama hamkorlik qilishi, muzeylarga innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali rivojlanishga erishish asosiy masala bo'lib kelmoqda. Kadrlar tayyorlash masalasiga jiddiy qarash maqsadida oliy o'quv yurtlariga muzeysunos olimlarni jalb etib, o'qitish usullarini takomillashtirish, o'quv mashg'ulotlarini amaliy mashg'ulotlar bilan uzviy bog'lab olib borish, respublikadagi yetakchi muzeylarda muzey xodimlarining malakasini oshirish, tematik-ekspozitsion rejalar ko'paytirilib, respublikamizdagi barcha muzeylarga tarqatilishi kabi ishlar ancha jonlandi[8].

Hozirgi kunda Buxoro davlat universiteti muzeyi zaxirasida saqlanayotgan jami ashyolarning jamlama katalogini tuzish hamda ortiqcha zaxira fondidagi eksponatlardan foydalangan holda yangi zamonaviy muzeylar faoliyatini yo'lga qo'yish nihoyasiga yetkazilmoqda. Tabiiyki, har qanday muzey o'z zaxirasini yangi topilma va zamonaviy asarlar bilan boyitib boradi. Biroq, ortiqcha zaxira fondidagi eksponatdan unumli foydalanish ham bu hozirgi kundagi eng asosiy tendensiyalardan biri bo'lsa kerak deb hisoblaymiz. Shu ma'noda oliygoh muzeylari faoliyatini yuksaltirish, ularga ilmiy-uslubiy yordam ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish bu bugungi kun davr talabidir deb o'ylaymiz.

Foydalangan adabiyotlar

1. Azimova M. M., "Mustaqillik yillarida muzeylar faoliyati va turizm", "Buxoroni turizm chorrasiga aylantirish imkoniyatlari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalar to'plami. 2019-yil 29-may. -Buxoro: 2019. (2-qism)
2. Альмеев Р. Музей жамғармаларини оптималлаштириш, сақлаш ва кўргазмалаштириш. // Мозийдан садо. 2(38) – Тошкент: 2008. Б-2-3.
3. Habibullayev N. Muzey va fan-ta'lim. / O'zbekiston muzeylari istiqbollari. – Toshkent, 2013. – B.7.
4. Музей и этнология: серия электронных изданий museum pro/ отв. ред. Е.Л.Галкина, Е.Е.Кузьмина, Н.А.Никишин. -М., 1997;
5. Музей как социокультурное явления Е.М. Акулич // социологические исследование -2004- №10-С89-92.
6. D.T.Kuryazova O'zbekiston moddiy madaniy merosini o'rganish, saqlash va muzeylashtirishning nazariy metodologik asoslari. Tar Fan Dok (DSc) Diss Avtoref Toshkent – 2021 81-bet
7. To'laganov A., H. To'rayev. Buxoro davlat universitetining 85 yilligi muzey ko'zgusida. "Muzeysunoslik" fanidan o'quv qo'llanma. Buxoro-2016-yil
8. O'zbekistonda turizm rivojlanishining ilk bosqichlari.//www.turizm.uz
9. Muzey va turizm rivojining yangi bosqichlari //www.muzey.uz
10. Sh.M.Mirziyayevning Buxoroga tashrifi.//www.google.com